

4. TÜRKİYE - AFRIKA SAVUNMA GÜVENLİK VE UZAY FORUMU ANADOLU DEKLARASYONU

4. Türkiye - Afrika Savunma Güvenlik ve Uzay Forumu “Güvenlik ve Savunma: Stratejik Dönüşüm” ana teması altında TASAM Afrika Enstitüsü ile TASAM Millî Savunma ve Güvenlik Enstitüsü tarafından, **04 Kasım 2021** tarihinde **DoubleTree by Hilton İstanbul Ataşehir Oteli ve Konferans Merkezi’**nde yapılan 7. İstanbul Güvenlik Konferansı alt etkinliği olarak eş zamanlı icra edilmiştir.

Forumu çeşitli ülke ve bölgelerden, farklı alan ve sektörlerden konuşmacı ve protokol katılımı sağlanmıştır. Çok sayıda Afrika ülkesinden diplomatik temsilciler ve delegasyonlar da yer almıştır. Forum’da yerli/yabancı uzmanlar, akademisyenler ve diplomatlar tarafından konuşma ve sunumlar gerçekleştirilmiştir. Türkiye ve Afrika’dan ilgili otoriteler de Forum’da temsil edilmiş, tüm oturumlar kurumsal olarak takip edilmiştir.

Forum’da ortaya koyulan aşağıdaki tespit ve önerilerin, III. Türkiye - Afrika Ortaklık Zirvesi uygulama ajandası başta olmak üzere ilgili tüm otoritelerin ve kamuoyunun dikkatine sunulması kararlaştırılmıştır:

1. Afrika ülkelerinin, benzerlikleri yanında farklılıklarının oluşturduğu jeopolitik panorama, hem entegrasyon hem de çatışma potansiyelleri açısından son derece önemli veriler barındırmaktadır. Gerek kıta-içi gerekse uluslararası savunma ve güvenlik stratejilerinin; Afrika’nın bu niteliklerini istismar etmeyecek şekilde ve öncelikle Kıta lehine kazanım olarak değerlendiren bir yaklaşımla belirlenmesine ihtiyaç vardır.
2. Kapsamlı uluslararası askerî stratejilerin Kıta’daki bölgesel güvenlik krizlerini beslediğine dair kaygılar dikkate alınmalıdır. Afrika’nın gerek genel olarak endüstrideki gerekse dar kapsamda savunma sanayiindeki mevcut sorunlar nedeniyle askerî kapasitesini gereği gibi güçlendirememesinin; aşırı “müdahaleci” ve yeni “sömürgeci” eğilimlere zemin hazırladığı yönünde görüşler mevcuttur. “Terör” motifinin kaynaklar üzerinde, “rekabet hâlindeki devletlerin sistematik manipülasyonlarının baskı aracı” olarak uzun bir süre daha kullanılmaya devam edeceği anlaşılmaktadır.
3. Göç sorununun da başlıca nedenlerinden olan kalkınma ve güvenlik sorunlarına yönelik “yapısal uyumu” öneleyen politikaların ise ters etki yaparak siyasi ve iktisadi krizleri beslediği düşünülmektedir. Sosyoekonomik dönüşüm güvenlikten bağımsız olmadığı gibi; bilim, teknoloji ve inovasyondan da bağımsız değildir. Türkiye’nin; savunma, güvenlik, bilişim, uzay araştırmaları alanında da Kıta’nın gelecek vizyonu ile uyumlu ve karşılıklı kapasite gelişimine katkı sağlayacak stratejik nitelikli yeni projeler potansiyeli oldukça yüksektir.
4. Pandemi dâhil son on yılda yaşanan ve yüzyıldakine denk etkiler bırakan gelişmeler; güvenlik ve savunma dâhil üretim, tüketim, büyüme ve konvansiyonel güç standartlarının değişimi için kritik bir milat olmuştur. Yine ulusal ve uluslararası bağışıklık sisteminin yeniden yorumlanması ve stratejik dönüşüm için senaryo ve hazırlıklar öncelikli konu hâline gelmiştir. Bu bağlamda “Geleceğin Güvenlik/Savunma/Uzay Ekosistemi ve Stratejik Dönüşümü” için yapılacak çalışmalar ve işbirliği her ülke için lokomotif öncelik hâline gelmiştir.

Kurumsal Destek

aselsan

Ana Sponsor

TASAM
TÜRKİYE STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
TURKISH ASIAN CENTER FOR STRATEGIC STUDIES

BMC

**TÜRK HAVACILIK
UZAY SANAYİİ**

Bronz Sponsor

GLOBAL SAVUNMA

MSI

Medya Sponsorları

5. “Stratejik Ortaklık” aşamasına gelen ilişkilerde Türkiye’nin; başta Çin olmak üzere ABD ve AB gibi aktörlerin Kıta’daki faaliyetlerini hassasiyetle gözlemlemesi ve stratejik politikalarını çok taraflı müzakerelere açık bir refleksle geliştirmesi önem arz etmektedir.
6. İklim sorunu günümüzün en büyük problemlerinden biridir. IPCC (Hükûmetlerarası İklim Değişikliği Paneli) raporuna göre atmosferde ve okyanus sistemlerinde meydana gelen ısınmalar insanoğlunun bir ürünü olarak görülebilmektedir. Özellikle Antarktika ve Grönland buzullarının erime hızının artması iklim değişikliğinin gözle görülür bir örneğidir. Meydana gelen bu sıcaklıklar ekosistem üzerinde büyük sorunlara yol açabilmekte ve özellikle insan sağlığını ve diğer canlı türlerinin sağlığını tehdit etmektedir. IPCC raporuna bakıldığında kutuplardaki buzulların erimesinin daha da hızlanması ve böylece küresel su döngüsünün değişmesi beklenmektedir. Bunların yanı sıra birçok bölgede beklenen kuraklık ve nemlilik değerlerindeki değişimler özellikle insan sağlığını ve yaşamını tehdit etmektedir. Bu etkenler söz konusu olduğunda iklim, göç nedenlerinin başında sayılabilmektedir ancak göç etmiş olan kişiler için kullanılan “mülteci” kavramının tanımına bakıldığında iklimsel koşulların oluşturduğu mücbir sebeplere değinilmediği görülmektedir. İngiliz Çevreci Prof. Norman Myers, değişen iklim koşulları nedeniyle 2050’de 200 milyon kişinin göçmen olacağını analizleri sonucu belirlemiştir.
7. İklimsel göçe neden olan unsurlar çeşitlilik gösterdiği için sorunun çözüm yolları da farklıdır. Tarım ve hayvancılıkla geçinip iklimsel değişikliklerden etkilenen yerlerde yeşil ekonomi ve mavi ekonomi değerlerine bağlı istihdam kaynakları oluşturulmalı; iklim değişikliği neticesinde meydana gelebilecek doğal afetler nedeniyle göçü azaltmak için uluslararası koordinasyon çalışmaları, erken uyarı sistemlerini güçlendirme, mevzuat ve altyapı çalışmaları gibi somut adımlar atılmalıdır. Sorunların çözümü için bireylerden ziyade devletlerin ve uluslararası örgütlerin ekolojik felsefeye haiz yeni politik ve yapısal kararlar alarak acil olarak uygulamaya geçmesi gerekmektedir.
8. İklim değişikliğinden en çok etkilenecek bölgelerden biri Afrika’dır. Afrika bölgesinde zaten var olan kuraklıkla birlikte Bölge’deki yağışların son yıllarda azalması ve sıcaklığın artması insanların suya erişiminde sıkıntı doğuracak; bazı bölgelerde su baskınları yaşanacak ve bu problemler tarım ve hayvancılık sektörünü olumsuz etkileyecektir. Tüm bunlar Bölge’deki hastalık oranlarının artmasına sebep olacaktır. Bahsedilen bu duruma Sahra-altı Afrika’da 2008 ile 2010 yılları arasında yaşanan şiddetli su baskınlarının yol açtığı etkiler örnek olarak gösterilebilir. İklim değişikliğinden etkilenen halk, yaşam kalitesini koruyabilmek için kırsaldan şehre göç etmek zorunda kalmaktadır. Bölgedeki iklim değişikliğinin beraberinde getirdiği hastalıkların artması sorunu özellikle pandemi döneminde Kovid-19 ile örneklendirilebilmektedir. Hem Bölge’de yaşanan problemler hem de Bölge’deki halkın iklim göçüne zorunlu hâle gelmesi, konuyla alakalı çalışmaların geliştirilmesini ve hızlandırılmasını gerekli kılmaktadır. Özellikle iklim değişikliği nedeniyle zorunlu olarak göç etmek mecburiyetinde kalan iklimsel göçmenlerin haklarının hümanist perspektifte alınmış kararlar ile korunması gerekmektedir.

9. Sahel coğrafyasındaki siyasi ve ekonomik istikrarsızlığın kökenlerine bakıldığında; verimsiz topraklardan kaynaklı çevre ve gıda krizleri, darbe teşebbüslerinden ve Fransız talanından dolayı ortaya çıkan siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar, 2000'li yıllardan bu yana Mali, Burkina Faso ve Nijer özelinde ağır ağır yayılan terör hareketleri ve küresel güçlerin rekabeti olarak sıralanabilecek faktörler görülmektedir. Bu minvalde, küresel güçlerin Bölge'ye nüfuzunu kolaylaştıran terör hareketleri; Fransa öncülüğünde yürütülen barışı koruma ve sürdürme operasyonlarının yanı sıra son aylarda Rus paralı asker grubu Wagner'in Mali'deki girişimleri; Çin'in, Bölge devletlerinin askerî bürokrasi kadrolarında etkili olmaya çalışması; Cezayir ve Mali'nin Fransa ile kayda değer diplomatik krizler yaşamaları gibi olaylar Sahel özelinde küresel güç mücadelesinin yaşandığına işaret etmektedir. Bu iddiadan hareketle temel soru; Çin, Rusya ve Türkiye gibi Doğulu aktörlerin yükselişinin Batılı devletlerin Sahel'deki mevcut siyasi, ekonomik ve kültürel çıkarlarını ne yönde etkileyeceğidir. Bu etkilerin, Bölge'nin istikrar ve refahına katkı yapacak bir kaldıraç olması yeni güçlerin varlık nedenini teyit edecektir.
10. Afrika, sömürge tarihi ile bilinen güç mücadelesinin merkezlerinden biridir. Afrika'daki güç mücadelesinde yer alan Fransa, Amerika ve İngiltere'ye; Türkiye, Çin ve Rusya gibi Doğulu aktörler de eklenmiştir. Güç mücadelesinin temel sebeplerinden biri de mücadelenin olduğu bölgede yaşanan istikrarsızlık sorunudur. Afrika'da istikrarsızlık sorunlarının yaşandığı Sahel bölgesi ele alındığında, yaşanan bu istikrarsızlığın kökenleri; gıda ve çevre krizleri, siyasi istikrarsızlık ve güvenlik açıkları, savunmasız ekonomi ve dış müdahaleler olarak görülmektedir. İklim değişiklikleri Afrika'nın Sahel bölgesinde kuraklığa neden olmuştur ve bu kuraklık aynı zamanda kıtlığı, düzensiz yağışları ve su kaynaklarına olan erişimin azalmasını beraberinde getirmiştir. Bölge'de çok uzun zamandır varlığını gösteren Fransa'nın perde arkası sömürgecilik politikalarını uygulamaya devam etmesi ve Bölge'de faaliyet gösteren terör örgütlerinin varlıkları, Sahel'i dış müdahalelere daha açık bir hâle getirmiştir.
11. Kuşkusuz ki küreselleşmenin, mesafeleri giderek önemsiz hâle getirdiği yerkürede Türkiye Cumhuriyeti; öncelikle Osmanlı Devleti'nin hükümlerinde olduğu topraklarda ve uluslararası hukukta geçerli olan halefiyet (ardıllık) ilkesi gereği Osmanlı'dan devraldığı mirasın bilinciyle başta Balkanlar, Kuzey Afrika ve Sahra-altı Afrika ülkeleri olmak üzere, Afrika, Asya Pasifik ve Latin Amerika bölgelerine yönelik açılım politikalarını derinleştirmek zorunda olduğu bilinciyle hareket etmektedir. Bu görev bilinci Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesiyle simgeleşmiş tarihsel arka planı olan misyonik bir görev olarak belirginleşmiştir. Açılım politikalarının doğal bir sonucu olarak, Türkiye'de 2005 yılında "Afrika Yılı" ilan edilmesi sonrası ilişkilerin yeni bir anlayışa kavuşturulmasıyla her iki tarafın kazandığı bir iklim tesis edilebilmiştir.
12. Afrika ile ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi Afrika'ya Açılım Eylem Planı'nın önemli bir bölümünü oluşturmuştur. Afrika ülkeleriyle ekonomik açıdan hukuki altyapının oluşturulması amacıyla ticaret, yatırımların karşılıklı olarak özendirilmesi ve çifte vergilendirmenin önlenmesi, ekonomik, teknik ve bilimsel işbirliği anlaşmalarının yapılması öngörülmüştür. Ayrıca Türkiye'nin Afrika Kalkınma Bankası'na bölge-dışı donör ülke olarak üye olması önerilmiştir. Eylem Planı'nda ekonomi ve ticaret ile ilgili başkaca önlemlere de yer verilmiştir. Bu önerilerin büyük ölçüde gerçekleşmiş olduğu tespit edilmiştir.

Bronz Sponsor

Medya Sponsorları

13. Kalkınma yardımı ve güvenlik yardımının potansiyel etkileri kapsamında; bağışçılar tarafından hem alıcının çıkarlarını hem de askerî ihtiyaçları bütünleştirecek politikaların tasarlanması hâlinde refah ve barış süreci oluşturmada etkili olunması mümkündür. Buna göre, Afrika Boynuzu'nda görüldüğü gibi feci sonuçlara yol açabilecek olumsuz yardımlardan farklı olarak, pozitif yardım; şiddetli çatışmanın kök nedenini ortadan kaldırarak silahlı çatışmayı barışa dönüştürecektir. Her vaka; yerel kimlik, gelenek ve göreneklere uygun olarak özel bir metodoloji gerektirmektedir.
14. Zengin doğa ve insan gücü kaynaklarına sahip olan Afrika kıtasını çok daha iyi bir geleceğin beklediği kuşkusuzdur. Bununla birlikte; insan hakları ile temel özgürlüklere ve hukukun üstünlüğüne saygılı demokratik rejimlerin mevcudiyetinin sürdürülebilir kalkınma için zorunlu ve hatta bir önkoşul olduğu gerçeğini de kabul etmek gerekmektedir.
15. Başta Fransa olmak üzere hem Batılı hem de Doğulu devletler gerek özel askerî şirketler bazında gerekse barışı sağlama amacı altında kendi askerî güçleri ile Bölge'de varlık göstermektedir. Ancak Fransa Bölge'deki mevcut varlığını korumakta ısrar etmekte ve bu ısrarını Sahel bölgesinde varlığını artırmaya çalışan diğer aktörlere de çekinmeden belirtmektedir. Sahel bölgesinde yer alan bu aktörlerin ve terör örgütlerinin asıl amacı ise Bölge'deki hammaddeye erişim sağlamaktır.
16. Magrib bölgesinin stratejik limanlarına sahip olan Libya (Trablusgarp) artık Akdeniz'deki çıkar çatışmasının en kritik noktasıdır. 2019 yılında Türkiye-Libya arasında imzalanan "Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Anlaşması" Akdeniz'de yeni dengeler oluşturmuştur. Rusya'nın sıcak denizler politikasında Suriye'den sonra ikinci açılma noktası Libya'dır ve son zamanlarda Rusya'nın Wagner gibi eski Rus ordusu mensuplarını içinde barındıran paralı askerî örgütleri artmıştır. Tüm bunlar mevcutta bulunan iç savaşın ve Ülke'deki istikrarsızlığın devam etmesine neden olan unsurlarıdır.
17. İnsansız sistemlere ilişkin teknolojiler önemli bir aşama kat etmiştir. İHA'lar başta olmak üzere pek çok teknoloji hava, kara ve deniz sistemleriyle birlikte kullanılmaktadır. Yapay zekâ ve tam otonom robotik teknolojiler gelecekte çatışmanın yönetimi, icrası ve hukukuna kadar her alanda paradigma değişimine yol açacaktır. Bu alanda gelişim sağlanırken hipersonik füzeler gibi konvansiyonel silah türleri veya siber tehditler gibi farklı ortamların da unutulmaması elzemdir.
18. Kovid-19 salgını sonrası Afrika ülkelerindeki ihtiyacın daha fazla artması üzerine Türkiye, TİKA aracılığı ile Bölge'de aktif yardımlarda bulunmuştur. Bu durum, Batılı ülkeler için prestij meselesi olarak görülmekte ve istihbarat örgütleri aracılığıyla girişimler gerçekleştirilmektedir.

19. Afrika'nın sabitleşen güvenlik problemleri ciddi ölçekte Bölge için iç huzuru bozar niteliktedir. Terör, Afrika'nın dinamiklerini bozmaktadır. Afrika'nın bu niteliklerini istismar etmeden ve öncelikle Kıta lehine kazanım olarak değerlendiren bir yaklaşımın belirlenmesine ihtiyaç vardır.
20. Türkiye bu hususta kayda değer çalışmalar yapmaktadır. Afrika ülkelerine verdiği silah ve ekipman desteği; subay/astsubay, er/erbaş eğitimlerine verilen destek ve kurulan askerî okullar, Bölge'de vasıflı askerî birliklerin oluşmasını ve kurumsal ordu düzeni ile teröre tek bir elden refleks verilmesini sağlamaktadır.
21. Ülkelerin kolluk eğitimlerine yönelik akademi-yükseköğretim kurumları işbirliği veya doğrudan özel statülü kolluk yüksekokulların kurulması son dönemlerde gündemde olan hususlardır. Örneğin 2016 yılında İngiltere'de hazırlanan Polis Yeterlilikleri Eğitim Çerçevesi (PQEF) bağlamında yükseköğretim kurumlarıyla ortaklıklar kurulması, yine İtalya ve İspanya'daki jandarma karşılığı kolluk birimlerinin eğitimlerini diğer üniversitelere akredite ettirmeleri bu perspektifte değerlendirilecek uygulamalardır. Türkiye'de ise 2016 yılında kurulan Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, bir yükseköğretim kurumu olarak kolluk eğitimlerine yönelik tüm kademelerde varlık göstermesi farklı bir bakış açısı ortaya koymaktadır. Bu bağlamda dost ve müttefik Afrika ülkelerinin iç güvenlik birimlerine jandarma ve polis eğitimleri verilmektedir.
22. Afrika bölgesinde faaliyet gösteren El-Kaide, DAİŞ, Boko-Haram, El-Şebab örgütlerinin, dinamizmini koruduğu ve finans kaynaklarının uluslararası nitelikli olması, Dünya'nın en önemli geçiş noktalarından biri olan Aden Körfezi için tehdit oluşturmaktadır. Bu tehdidi iç güvenlik birimi Jandarma ve Sahil Güvenlik birimleri ile bertaraf etmenin daha etkin bir çözüm olacağı ön görülmüştür. Afrika ülkelerinde özellikle terörden aktif olarak etkilenen bölgelerde Jandarma teşkilatı kurulması gereksinimi vurgulanmıştır. Türkiye ile ortaklaşa çalışacak Somali Jandarması kurulması ve eğitimlerinin Türk Jandarması tarafından yapılması önemli ölçüde etkili olacaktır.
23. Türkiye'nin gelişen savunma sanayii atılımlarında "Stratejik Ortaklık" çerçevesinde İHA/SİHA, otonom sistemler daha güçlü hâle gelmiştir. İnsansız sistemler; bilgi tabanlı teknolojiler (yazılımsal teknolojiler, bilgisayar yazılımları, bilgi sistemleri vb.), malzeme tabanlı teknolojiler (donanımsal teknolojiler, donanım, teçhizat, sistem ve robotlar vb.) elektronik harp sistemleri de daha güçlü ve daha büyük bir ölçek büyüklüğü ile yerini korumalı ve Afrika Ülkeleri için işbirliğinde ilham kaynaklarından biri olmalıdır.
24. Özellikle 2. Karabağ savaşından sonra harp taktik doktrinlerini sil baştan değiştiren İHA/SİHA sistemleri; taktik alanda, çatışmanın operasyon yöntemine/tarzına etkisi (iç güvenlik operasyonları ve muharebe sahasına doğrudan yaptığı katkılar), stratejik düzeyde, savaşa katılım ve savaşın icrasına etkisi (güvenlikte paradigma değişimi - tam otonom sistemler, yapay zekâ, silahlı çatışma hukuku) yeni güvenlik çatışma perspektifinde en belirleyici ve orduların başarılarını belirleyici unsur olacaktır.

Bronz Sponsor

Medya Sponsorları

25. Afrika bölgesi yatırıma açık, keşfi derin bir bölgedir. Türkiye'nin her alanda/sectörde yatırımını artırmasıyla ticaret hacmi de her geçen gün artmaktadır. Ancak yatırımların, karşılıklı bağımlılık temelinde daha derin olması elzemdir. Devlet desteği ile DEİK, TÜSİAD, MÜSİAD, TOBB, Türk şirketleri, Üniversiteler ve Düşünce Kuruluşlarının çalışmalarıyla Bölge'de daha aktif ve odak bir yapılanmanın çok geç kaldığı görüşü benimsenmiştir.
26. Türkiye ve AB'nin Afrika bölgesi ile ilişkilerinin en yoğun olduğu alan Kuzey Afrika bölgesidir. Burada AB ile Türkiye arasında işbirliği yapılabilecek en uygun ve eyleme geçirilebilir alanlardan biri olarak eğitim turizmi öne çıkmaktadır. Kuzey Afrika'da, özellikle Cezayir'de turizm altyapısının iyileştirilmesine ihtiyaç vardır.
27. Mevcut AB çerçevesi, Kuzey Afrika'yı içerecek şekilde iyileştirilmelidir. Türkiye önemli deneyimler getirebilecek potansiyeldedir ve yükseköğretimde en fazla uluslararası öğrenciyeye sahip 10. ülkedir ve dâhil olduğu programlar Erasmus, Marie Curie gibi Bologna sürecinin birer parçasıdır. Bu yüksek eğitim projeleri üçüncü ülkeler için mevcut bir fondan ziyade eğitimde hareketlilik programını desteklemek için kullanılmaktadır. Bu projelerde öğrencilerin seçimlerini etkileyen unsurlar ise kültürel farklılıklar, beslenme alışkanlıkları, sağlık ve hijyen koşulları ile aşılardır.
28. AB ile Türkiye arasında Kuzey Afrika bölgesinde işbirliği yapılabilecek bir diğer alan ise kamu altyapısına odaklanan müteahhitlik alanıdır. Türkiye'nin GSYİH'sinin %9'unu inşaat alanının temsil etmesi, bu alanda 2 milyon kişiye istihdam sağlaması ve devamlı çalışmalar yaparak geliştirmesi önemlidir. Yurtdışındaki Türk inşaat projelerinin %17'sinin Afrika'da, bunun da %67'sinin Kuzey Afrika bölgesinde olması işbirliği imkanını artırmaktadır. Afrika inşaat alanı AB için olmasa da Çin için öncelikli olduğundan Türkiye ile Çin arasında "kazan kazan" ilişkisine dayalı bir işbirliği de modellenebilir. Devletlerin işbirliğinden ziyade Türkiye'de ve AB'de bulunan özel şirketlerin işbirliği yapma imkanı daha fazladır. Ancak Bölge'deki inşaat/müteahhitlik işbirliği konusundaki temel sıkıntı Kuzey Afrika'nın Bölge'de kendi yerel katılımlarında ısrar etmesidir.
29. Yenilenebilir kaynaklar söz konusu olduğunda, Fas, Mısır, Cezayir'de potansiyel mevcuttur ve son on yılda, Kuzey Afrika yenilenebilir enerji üretimini %40 oranında artırmayı başarmıştır ki bu halen potansiyelinin sadece küçük bir kısmıdır. Yeşil Anlaşma, Fas ve Mısır'ın son yıllarda (özellikle güneş enerjisi konusunda) umut verici adımlar attığı sınır ötesi bir önceliktir. Türkiye'nin, Paris Anlaşması'nı yakın zamanda onaylaması, bir "oyun değiştirici" ve ortak bir projenin ilk adımı olabilecek potansiyele sahiptir.

04 Kasım 2021, İstanbul

